

‘We zijn niet in oorlog’

Interview.

Frédéric Van Leeuw leidt onderzoek naar aanslagen

Frédéric De Leeuw (43) is een van de hoogste magistraten van het land, maar in een ivoren toren zit Frédéric Van Leeuw niet. Met zijn twee voeten in de Brusselse realiteit leidt de federaal procureur het terreuronderzoek. 'We moeten op een andere manier gaan denken en samenleven. Als we in wij-zij spreken, creëren we problemen die niet bestaan.'

Sofie Mulders | Woensdag 28 november 2016

Mooi kun je het federaal parket niet noemen. Het verschil met het justitiepaleis aan de overkant, waarvan de schoonheid in stukjes door de eeuwige steigers priemt, is groot. Binnen is het overigens niet veel beter. De plastic kerstboom in de inkomhal vertoont geen enkele esthetische ambitie, de gangen ogen saai en muf. Maar op een van de bovenste verdiepingen, waar de federaal procureur een ruim en licht kantoor heeft, komt de wereld binnen. Aan de muur achter zijn bureau hangen een kindertekening, een schilderij van een onbekende kunstenaar en twee Afrikaanse maskers. Een daarvan bracht Frédéric Van Leeuw zelf ooit mee uit Mozambique, waar hij als vrijwilliger meermaals werkte voor een humanitair project. Wat snel duidelijk wordt in deze ruimte, waar cruciale dossiers over misdaad en terreur worden besproken, is dit: geen enkele plek in Brussel waar je geen sirenes hoort, en ook het kantoor van een federaal procureur ontsnapt niet aan die hoofdstedelijke wetmatigheid.

U leidt een federale dienst in tijden waarin men zo veel mogelijk probeert te regionaliseren.

Sommige politieke partijen pleiten ook voor een Vlaamse justitie. Bent u daar voorstander van?

Frédéric Van Leeuw: "Over politiek spreek ik mij niet uit. Ik stel alleen maar vast dat België nog wel wat staats hervormingen heeft gekend sinds het federaal parket boven de doopvont is gehouden in 2002, maar dat wij steeds meer bevoegdheden hebben gekregen van de wetgever. Ik weet dat er een mondiale tendens is om zich meer en meer terug te plooiën op zichzelf, uit angst voor de globalisering. Maar het enige antwoord op zaken zoals terreur is net minder lokaal en meer internationaal werken. Dat is de paradox.

"Ook de oorzaken van terrorisme overstijgen het eigen grondgebied. Het geopolitieke aspect speelt volgens mij een grote rol. Wat er in het Midden-Oosten gebeurt, gebeurt ook hier sinds de opkomst van sociale media. Bovendien is het antwoord van het Westen op de Arabische Lente te zwak geweest, vind ik.

"Maar ook onze westerse maatschappij is een deel van het probleem. Als jonge mensen hier vertrekken en niet bang zijn om zich dood te laten bombarderen in Raqqa, wil dat zeggen dat ze hier geen perspectief hebben. Ze hebben een leeftijd waarop ze een sterk engagement zoeken, maar dat blijkbaar niet vinden in onze maatschappij. Het is onze taak om die jongeren sterke en uitdagende projecten aan te bieden."

Niet iedereen zal het eens zijn met uw analyse.

"Dat is mogelijk, en ik ben geen wetenschapper, maar ik denk niet dat je die zaken kunt negeren. In het eerste decennium van deze eeuw zijn er hooguit dertig individuen vertrokken naar Afghanistan, Irak of Somalië. Ondertussen gaat het over honderden personen die naar Syrië of Irak vertrokken zijn. Daar moeten we over nadenken.

"Overigens zijn dat niet alleen mannen of personen die islamitische wortels hebben. We zien ook een groot percentage vrouwen en bekeerlingen naar ginder gaan. Individuele, menselijke problemen spelen natuurlijk mee. Elk verhaal van iemand die naar Syrië vertrekt, is anders. Maar er zijn wijken in België die te weinig een sociale mix vertonen, waar mensen binnen die wijk zich uitgesloten voelen, en mensen buiten die wijk de inwoners scheef bekijken. Dat zorgt ervoor dat er bij sommigen - en ik benadruk het woord 'sommigen' - een gewelddadige reactie ontstaat. Toch is dat is niet altijd terrorisme. Als Salah Abdeslam wordt aangehouden in Molenbeek, en er stenen worden gegooid naar de politie, wil dat niet zeggen dat die hele wijk salafistisch is en het terroristische gedachtegoed deelt. Het is vooral een reflex van zelfverdediging."

Verdediging tegen het stigma dat de wijk heeft?

"Inderdaad. Maar wat ik hier beschrijf, is geen nieuw fenomeen. Italië heeft dat ook gekend in wijken die geteisterd werden door de maffia. Als criminelen er werden aangehouden, kreeg je soms een opstand van bewoners die bij de grootste slachtoffers hoorden van de maffia. Zo onlogisch is die reflex van negatieve solidariteit niet. Als je in zo'n wijk woont, krijg je constant het gevoel dat je je moet verdedigen.

"Zelf heb ik het ook gezien na de acties in Molenbeek. Op een gegeven moment stapten er twee Italiaanse toeristen met mij uit de metro in Graaf Van Vlaanderen, terwijl ze eigenlijk in De Brouckère moesten zijn. 'Waar zijn we?', vroegen ze, en toen ik 'In Molenbeek' antwoordde, sloegen ze in paniek. Alsof ze omsingeld waren door een bende wilde krokodillen. Een getto wordt van binnen uit gebouwd, maar ook van buiten uit, door blikken of ideeën."

U wilt duidelijk de stigmatisering van Molenbeek tegengaan. Staat dat niet haaks op wat sommige beleidsmakers dit jaar hebben gedaan, zoals zeggen dat Molenbeek 'opgekuist' moet worden?

"Ik denk niet dat we moeten focussen op analyses die elkaar al dan niet tegenspreken. Er zijn problemen in Molenbeek die opgelost moeten worden. Als er een gebrek is aan sociale mix, dan zijn er beleidsmaatregelen nodig die kunnen leiden tot een betere mix. Zodat zowel de situatie voor de mensen binnen de wijk als de blik van buitenaf kan veranderen.

"De grote uitdagingen voor België, maar ook voor Frankrijk, zijn deze vragen: hoeveel vertrouwen hebben wij in de jeugd? Welke toekomst hebben ze? Wordt hun gezegd dat ze iets kunnen betekenen? Dat er op hen gerekend wordt?"

"Er gebeuren ook positieve dingen. Ik heb hier al veel mensen over de vloer gekregen die hun ideeën voor Molenbeek en Brussel zijn komen uitleggen. Dat is niet mijn bevoegdheid, maar ik vind dat die mensen aangemoedigd moeten worden. Ik heb moeders van Syrië-strijders gezien, mensen die een project hebben in de gevangenis, of geradicaliseerde jongeren persoonlijk begeleiden.

"Er wordt dus veel mooi werk geleverd in de wijken, met de verschillende geloofsgemeenschappen samen. Moet er nog meer gedaan worden? Ja. Maar dat is de taak van iedereen. Ik geloof er heel sterk in dat deze gebeurtenissen van ons vereisen dat we onze manier van leven veranderen. Dat we op een andere manier gaan denken en samenleven."

Dat zei u al in een interview na de aanslagen van Parijs, toen Brussel nog niet getroffen was. U bent daar nu nog meer van overtuigd?

"Natuurlijk. Hoe ga je het anders stoppen? De meeste aanslagplegers komen uit Europa. Dit is dus geen probleem dat van buitenaf komt. Dit zijn mensen van bij ons."

Anderen spreken net over 'zij' die alle kansen hebben gekregen van 'ons', en maken er op die manier een wij-zijverhaal van.

"(wikt zijn woorden) Ik vind dat het de taak is van iedereen die verantwoordelijkheid heeft in dit land om een wij-verhaal te vertellen. Anders speel je recht in de kaart van de terroristen, want zij zijn er net op uit om ons te verdelen. Ik woon in Brussel, ik heb islamitische bureaus, ik ga hen toch niet scheef beginnen te bekijken omdat enkele gekken hebben beslist zich te laten ontploffen op een luchthaven of in een metrostation?"

"Als we in wij-zij beginnen te spreken, creëren we problemen die niet bestaan. Er zijn honderdduizenden moslims in dit land, als zij allemaal terroristen waren, zouden we in een burgeroorlog leven, en dat is niet het geval."

"Ik vind dat België al bij al goed gereageerd heeft op die golf van aanslagen. In Frankrijk worden moskeeën aangevallen, en is er veel spanning tussen de verschillende gemeenschappen. Dat is nefast. De bladzijde van morgen is nog wit, maar we moeten die bladzijde samen schrijven, anders zullen we enorm veel problemen krijgen."

Is het daarom dat u mee bent gestapt in de Brusselse mars tegen terreur in april?

"Ja."

Een onderzoeksrechter fronste daarbij de wenkbrauwen, en vroeg zich af of dat wel opportuun was.

"Ik zie het probleem niet. Achter de magistratuur zit ook een mens. En als mens vond ik dat ik op die betoging moest zijn. Omdat de boodschap was: laat ons aan een nieuwe samenleving bouwen. Uiteraard mag een procureur niet partijdig zijn, maar dat belet niet dat wij ook een maatschappelijke functie hebben en dat we gewone burgers zijn die begaan zijn met het land."

Er was misschien nog een reden waarom Frédéric Van Leeuw het niet erg vond om opgemerkt te worden tijdens die betoging. 2016 is namelijk ook het jaar geweest waarin het federaal parket hard heeft moeten nadenken over zijn communicatiebeleid. "Na de aanslagen in Parijs hebben we te weinig gecommuniceerd, dat weet ik. Daardoor hebben we imago schade geleden. Het is niet omdat we niet over de inhoud van een dossier kunnen spreken, dat we geen duiding kunnen geven bij waar we mee bezig zijn. In dat opzicht is 2016 dus een bijkomende wending voor mij geweest. Het heeft mij uit mijn comfortzone gehaald. Een magistratuur werkt aan zijn dossier, en is niet per se de grote communicator. Maar blijkbaar moet hij dat wel een beetje zijn."

Ondertussen is er een parlementaire onderzoekscommissie opgericht over de aanslagen in Brussel. Een van de vragen waarop een antwoord wordt gezocht, is of het federaal parket fouten heeft gemaakt. Wat zal de uitkomst zijn, denkt u?

"Kijk, in elk onderzoek, zelfs in de meest succesvolle, zijn er zaken die op een andere manier hadden kunnen gebeuren. Ik denk en ik hoop dat de onderzoekscommissie niet alleen met de vinger gaat wijzen.

"Weet u wat mij getroffen heeft, toen wij begin april Mohamed Abrini hebben kunnen oppakken? Ik kwam een politieman tegen die vertelde dat zijn dochtertje aan zijn vrouw gevraagd had of haar vader dood was, omdat ze hem niet meer gezien had sinds 22 maart. Maar hij had gewoon de hele tijd gewerkt. Al die mensen die door verslagen van bijvoorbeeld het Comité P op de korrel worden genomen, hebben dat gedaan: dag en nacht gewerkt. Maandenlang.

"Ik vind dat wij ons soms te weinig verdedigen. Als er in Frankrijk iets gebeurt, zie je de autoriteiten meteen hun waardering uitspreken voor hun veiligheidsdiensten, zelfs wanneer er duidelijk iets mank gelopen is. Bij ons is het omgekeerde gebeurd: er werd meteen de vraag gesteld of we fouten hadden gemaakt.

"Maar je kunt niet naar het verleden kijken met de kennis die je in het heden hebt. Bepaalde elementen waren voor de aanslagen van Parijs al wel bekend, maar kregen door de gebeurtenissen in Parijs en Brussel een totaal andere betekenis. Iemand uit Molenbeek, bijvoorbeeld, die een dossier heeft en de boot neemt van Griekenland naar Italië in augustus 2015, dat is achteraf uiteraard een belangrijk element. (Van Leeuw verwijst naar Salah Abdeslam, SMU) Maar op het ogenblik zelf was er geen reden om het dossier opnieuw te openen.

"Toch hebben de gebeurtenissen van de afgelopen jaren de diensten en hun voogdijministers dichter bij elkaar gebracht. Hun steunbetuigingen in de parlementaire commissie hebben veel deugd gedaan. Bovendien zijn er inspanningen gedaan om ons te versterken.

"We hebben trouwens zelf al conclusies getrokken uit wat er het afgelopen jaar gebeurd is. Als het gaat over de modus operandi van de terroristen, zijn er nu meer elementen dan vroeger die onze aandacht trekken. Maar daar kan ik u niets over zeggen, want de terroristen lezen mee."

Het federaal parket krijgt ook kritiek omdat het te veel pro-actief te werk gaat, en mensen - achteraf gezien - ten onrechte oppakt.

"Het is niet omdat iemand wordt vrijgelaten, dat hij of zij ook per definitie ten onrechte is opgepakt. Voorlopige hechtenis betekent dat er op een bepaald moment genoeg elementen zijn om iemand te verdenken van sommige zaken. Op dit ogenblik bestaat de periode waarin we iemand van zijn vrijheid beroven - alvorens eventueel over te gaan tot voorlopige hechtenis - nog altijd uit 24 uur, maar dat is veel te kort. Twintig jaar geleden wist je na een huiszoeking vrij snel of ze iets had opgeleverd, maar nu moet je informatie zoeken op smartphones, tablets en pc's, en dat kun je nooit rondkrijgen in 24 uur. De kans bestaat dus dat een rechter dan beslist om de persoon langer aan te houden, waardoor hij minimaal een maand in de gevangenis zit. Daarom hebben wij gevraagd om die termijn van 24 uur uit te breiden naar twee of drie dagen. Het is aan het parlement om te beslissen.

"Er klinkt inderdaad soms kritiek dat er te veel voorlopige hechtenis is. Maar velen vinden het meteen een schande als iemand vrijgelaten wordt. We moeten weten wat we willen."

Maar er zal altijd een risico zijn dat iemand die echt onschuldig is toch een stempel krijgt omdat hij ooit is opgepakt.

"Dat klopt. En daar zijn we ons van bewust. Daarom ben ik blij dat we in België niet zoals in Frankrijk de noodtoestand kunnen uitroepen en mensen kunnen aanhouden zonder juridische

tussenkomst. Bij ons wordt iemand enkel van zijn vrijheid beroofd onder controle van een magistraat, het parket of een onderzoeksrechter. Gelukkig maar. Ik ben geen voorstander van wat men de patriot act noemt. Ik zal trouwens ook nooit spreken over 'oorlog'. We zijn niet in oorlog. Het gaat over een crimineel fenomeen, en we vechten met de middelen van een democratie en een rechtsstaat. Zullen we soms te laat zijn? Ja. Maar dat is de prijs die we moeten betalen voor een democratisch systeem en voor onze vrijheid.

"Overigens worden er soms te vroeg conclusies getrokken bij bepaalde beslissingen. Iemand die is vrijgelaten heeft het volste recht om een interview te geven in de media, maar wat in de krant staat, is niet noodzakelijk het definitieve verhaal. Toch ga ik niet beginnen te antwoorden op dat soort interviews. Dan zou justitie zich afspelen in de media, en dat is niet de bedoeling. Degene die een definitief antwoord zal geven, is de rechter."

Vindt u dat de media voorzichtiger moeten zijn?

"Ik heb nooit een journalist verboden om iets te schrijven, dat kan ik ook niet, maar sommige journalisten hebben ooit bewust een scoop verloren omdat het te gevaarlijk geweest zou zijn voor het onderzoek om erover te schrijven. Daar hebben we veel respect voor.

"Weet u trouwens dat de Fransen nog altijd spreken over die katten die getweet zijn tijdens de lockdown op 22 november 2015, toen we opriepen tot een socialemediastilte over de politieacties? Ook daar zijn we heel dankbaar om geweest. De situatie was enorm gespannen, we hadden ernstige aanwijzingen dat er een aanslag kon gebeuren, en ik beschouwde die reactie van de media en de bevolking als een vorm van steun. Dat heeft ons toen veel deugd gedaan, die nacht. Het blijft ook typisch voor België, vind ik: het pragmatisme, de humor, het gevoel voor compromis."

U gelooft duidelijk nog in de samenhang van dit land.

"Zeker. Wij zijn klein Europa, eigenlijk, met alle moeilijkheden die daarbij horen. Als België hoest, dan hoest Europa (*lacht*)."

Waarom hebt u eigenlijk beslist om rechten te gaan studeren?

(*denkt na*) "Omdat het gaat over de regels om een maatschappij te laten functioneren. Misschien is rechten studeren ook wel een manier om de samenleving beter te begrijpen. Nadat ik was afgestudeerd, heb ik verschillende dingen gedaan. Eerst was ik advocaat, daarna heb ik in een privébedrijf gewerkt, daarna ben ik magistraat geworden. Eerst bij het Brusselse jeugdparquet, waar ik me bezighield met Afrikaanse jeugdbendes, en in 2007 stapte ik over naar het federaal parket. Ik heb dus veel kenteringen gekend in mijn carrière, maar ik heb van geen enkele fase spijt."

U woont in Brussel. Hebt u door de gebeurtenissen van de laatste tijd ooit gedacht er weg te trekken?

"Nee, absoluut niet. Ik ben een Brusselaar in hart en nieren. Ik heb hier bijna mijn hele leven gewoond. Met uitzondering van drie jaar in Antwerpen.

"Je sterft in Brussel nog altijd veel meer aan andere oorzaken dan aan terrorisme. Maar ik weet dat deze stad angst oproept bij sommigen. Het is dan ook de plaats in ons land waar de globalisering zo duidelijk zichtbaar is. Bovendien heeft Brussel een heel ander imago bij mensen die hier enkel komen werken, en 's ochtends en 's avonds alleen maar het station en de metro zien. Als je in Brussel woont, zie je veel meer de rijkdom van deze stad."

U bent ook actief in de armoedebeweging in Brussel.

(twijfelt even) "Ik wil daar liever niet mee uitpakken. Maar ik ben heel dankbaar dat ik dat kan doen. Het helpt mij om contact te hebben met mensen die het elke dag moeilijk hebben om te overleven. Het doet je je eigen problemen relativeren, en leert je om iets gratis te doen. Wat ik doe, is maar iets kleins, een druppel water, maar als iedereen iets kleins doet, krijg je misschien een andere stroom in de oceaan."

Moeten we nog terreur verwachten in België?

"We zitten nog altijd op niveau drie. Dat wil zeggen dat het waarschijnlijk is dat er iets kan gebeuren. Mijn wens voor 2017 is dat we zo snel mogelijk een niveau dalen. Het kan, ik geloof erin, ik ben een optimist.

"Maar ondertussen hebben we aan den lijve ondervonden welke gigantische impact een terroristische aanslag heeft. Er zijn landen in de wereld die dit dagelijks meemaken. Daar moeten we ons bewust van zijn. Wij mogen ons gelukkig prijzen dat wij hier niet elke dag mee geconfronteerd worden. En dat we de kracht en de middelen hebben om tegen het fenomeen te vechten."

SOFIE MULDER ■